

NECROPOLA DACICĂ DE LA IAZ

Cercetarea unui sanctuar (*fanum*) închinat lui Apollo* în punctul Iaz „Sat Bătrîn Mare” (situat la circa 1,5 km est de municipiul roman Tibiscum) a dus la descoperirea unui tumul, cu manta din piatră de rîu, aplatizat. Tumulul se afla chiar în fața intrării (*cella*) în sanctuar fiind surprins în secțiunea β_2 (orientată E—V) între metri 16—20 și casetele Y și Y' (situate la nord și respectiv sud de secțiunea β_2), mantaua din piatră de rîu fiind surprinsă la adîncimea de —0,20 m. Amintim că în pămîntul evacuat de deasupra tumulului s-au găsit fragmente ceramice romane și un fragment ceramic aparținînd culturii Coțofeni (pl. X/4); totodată în incinta sanctuarului au fost găsite fragmente ceramice preistorice atipice — probabil de factură daco-getică. Datorită faptului că tumulul a fost nivelat nu putem determina exact înălțimea și diametrul lui. Sub mantaua de piatră s-a demarcat destul de clar o groapă¹ (pl. I/1, 2, pl. II) cu dimensiunile de 1,10×0,60 m în care au apărut fragmentele ceramice între adîncimile de —0,40 — —0,50 m. Menționăm că în groapă sau în vasele ceramice *nu s-au găsit oase umane incinerate* ci numai un os de ovicaprin ars, iar lutul din groapă era pigmentat cu cărbune. De asemenea *nu s-a găsit alt material arheologic* în afară de fragmentele ceramice.

Inițial am considerat acest tumul un mormînt cenotaf de incinerare, dar analizînd mai atent întregul complex arheologic (bogăția și varietatea de vase ceramice, lipsa de inventar metalic — arme, unelte, podoabe, cît și aranjarea vaselor în groapă neîntîlnită la un mormînt cenotaf) sîntem de părere că avem de a face cu o groapă rituală². Numeroasele fragmente de la vasele tip sac, borcan și de provizii au fost sparte ritual și aruncate în groapă cu osul ovicaprin și bucăți de cărbune, iar cele două castroane au fost puse deasupra celorlalte vase ceramice (ele fiind întregi) împreună cu cele trei calapoade.

DESCRIEREA MATERIALULUI

*Castron*³ (pl. VI/1, MC nr. inv. 13169) cu dimensiunile de: DG = 35 cm, DB = 11 cm, I = 12 cm. Are culoare neagră cu pete gălbui, pasta fiind fină, cu buza ușor aplecată spre interior.

*Castron*⁴ (pl. VI/2, MC nr. inv. 13276) avînd dimensiunile de: DG = 46 cm,

* Cf. D. Benea, P. Bona, P. Rogozea, *Orașul roman Tibiscum, jud. Caraș-Severin*. Raport prezentat la a XVIII-a Sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1983, Alba Iulia, 1984.

¹ Mulțumim pe această cale tov. dr. I. H. Crișan și colegilor dr. D. Benea și F. Medeșet pentru îndrumările date la elaborarea acestei comunicări.

² Cf. Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile — monografie arheologică*, București, 1967, p. 22—23.

³ I.H. Crișan, în *Marisia*, VII, 1977, p. 67—84, pl. XXXVI/1, pl. XXXVII/6; idem, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 97, fig. 1/1; V. Zirra, în *Studii și Comunicări, Satu Mare*, IV, 1980, p. 39—84, pl. XLVI/5.

⁴ I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, 1969, p. 116; A. D. Alexandrescu, în *Dacia*, N.S., XXIV, 1980, p. 19—126, fig. 23/23.

DB = 11 cm, I = 14 cm. Este lucrat la roata înceată, fiind de culoare neagră, pasta este fină, avînd buza răsfrîntă spre exterior cu caneluri oblice și fund inelar.

Oală tip sac — fragment (pl. VI/1, MC nr. inv. 13290) avînd dimensiunile de: DG = 15 cm, DB = 11 cm, I = 20 cm. Are culoarea cenușie cu pasta fină, avînd buza dreaptă, sub ea fiind patru butoni alungiți ușor și cu o ghirlandă alveolară.

Oală tip sac — (pl. IX/3, MC nr. inv. 13298) avînd dimensiunile de: DG = 13 cm, DB = 9 cm, I = 15 cm. Are culoarea brun-cărămizie, pasta este semifină, cu buza dreaptă, sub ea fiind patru butoni circulari și cu un brîu de creștături.

Oală tip sac — fragment (pl. V/2, MC nr. inv. 13298) avînd DG = 20 cm. Are culoarea brun-cărămizie cu pasta semifină și cu buza dreaptă, sub ea avînd doi butoni cu brîu alveolar.

Oală tip borcan — fragment (pl. V/5, MC nr. inv. 13165) avînd dimensiunile de: DG = 15 cm, I = 24 cm. Are culoarea cărămizie, pasta este semifină cu buza răsfrîntă și cu doi butoni circulari cu brîuri de creștături.

Oală tip borcan — fragment (pl. V/6, MC nr. inv. 13277) avînd dimensiunile de: DG = 17 cm, DB = 12 cm, I = 23 cm. De culoare brun-cărămizie, pasta este semifină, cu buza răsfrîntă avînd sub ea doi butoni circulari și un brîu alveolar în ghirlandă.

Oală tip borcan — fragment (pl. VI/5, MC nr. inv. 13170) avînd DG = 20 cm. De culoare brun-roșcată, pasta este semifină, cu buza ușor răsfrîntă cu patru butoni alungiți cu brîu alveolar în ghirlandă.

Oală tip borcan — fragment (pl. IX/2, MC nr. inv. 13296) avînd dimensiunile de: DG = 19 cm, DB = 14 cm, I = 21 cm. Are culoare brun-roșcată cu slip la exterior, pasta este semifină, cu buza răsfrîntă cu doi butoni alungiți, cu brîu alveolar și în ghirlandă.

Oală tip borcan — fragment (pl. IX/4, MC nr. inv. 13293) cu DG = 20 cm. Are culoarea brun-cenușie, pasta este semifină, cu buza răsfrîntă și cu doi butoni.

Cană — fragment (pl. IX/1, MC nr. inv. 13284) cu D = 11 cm și DB = 6 cm. Are culoarea brun-roșcată, pasta este fină.

*Vas de provizii*⁵ (chiup) — fragment (pl. VIII/3, MC nr. inv. 13293) cu DG = 37 cm. Are culoarea cenușiu-gălbuie, pasta este fină cu buza răsfrîntă și sub ea cu un mic buton și ornamente în relief dispuse în două semicercuri avînd și un mic orificiu.

*Toartă cu nodozități*⁶ — fragment (pl. V/1, MC nr. inv. 13278). Este de culoare neagră-cenușie, pasta este semifină și cu trei nodozități sub care ea este torsionată.

Cupă-afumătoare — fragment (pl. V/4, MC nr. inv. 13292) cu DG = 21 cm. Are culoarea brun-cărămizie, pasta este semifină, cu patru orificii alungite sub buza dreaptă, lipsind piciorul acestei cupe.

*Calapoade*⁷ — (pl. VII/1—3), MC nr. inv. 13166, 13280, 13279), prima în forma

⁵ M. Gumă, în *Banatica*, IV, 1977, p. 90, fig. 1.

⁶ I. H. Crișan, în *Ceramica...*, 1969, p. 143; idem, în *Dacia*, N.S., XXII, 1978, p. 144—145, fig. 3/2; A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, 1980, p. 19—126, fig. 27/7; V. Zirra, în *Dacia*, N.S., XXII, 1978, p. 134, fig. 6/35, fig. 7/9.

⁷ Împărtășim părerea lui M. Babeș că este vorba de calapoade pentru prelucrarea ceramicii (din păcate studiul respectiv nu ne-a fost accesibil). Analogii cu cele trei calapoade de la Iaz sînt publicate de I. H. Crișan, *Ceramica...*, 1969, p. 105, fig. 36/1—3, fig. 113/15—17, pl. CIII/2—8; A. Buzilă, în *MemAnt*, II, 1970, p. 248, fig. 29/6; M. Turcu, *Cultura materială a geto-dacilor din Cimpia Munteniei*, Cluj-Napoca, 1981, p. 76, pl. III/9; M. Macrea, I. Glodariu, *Asezarea dacică de la Arpașul de Sus*, București, 1976, p. 66, fig. 37/26, fig. 27, fig. 47/2—3; I. Glodariu, *Așezări dacice și daco-romane la Slămnice*, București, 1981, p. 138, fig. 46/1.

literei T cu baza ușor curbată de culoare neagră-cenușie, din pastă semifină, avînd baza de 10 cm lungime iar din mîner (care este rupt) se păstrează 2 cm. Celelalte două sînt cilindrice, la mijloc sînt ușor îngustate avînd dimensiunile de: $L = 3$ cm, $D = 2,5$ cm.

Pe baza analogiilor materialului ceramic, ritului și ritualului de înmormîntare încadrăm acest complex arheologic în Lt B₂—C (sec. al III-lea — al II-lea î.e.n.)⁸.

Cercetările arheologice viitoare din punctul Iaz „Sat Bătrîn Mare“ vor confirma probabil existența aici a unei necropole daco-getice de incinerare. Amintim că pe teren se mai observă cîțiva tumuli aplatizați în partea de V și de N a sanctuarului.

Existența acestei necropole dacice de incinerare aparținînd de așezarea dacică Tibiscum (neidentificată deocamdată pe teren) peste care s-a suprapus construcția sanctuarului închinat lui Apollo, care este datat la sfîrșitul sec. al II-lea și începutul sec. al III-lea, ridică două ipoteze și anume:

I. Locul sacru⁹ de lîngă Tibiscum ar putea fi pus în legătură cu existența unui oracol al unei zeități dacice. Este cunoscut faptul că Apollo și cultul său se bucurau de mare trecere la traci. Fapt ce se poate explica mai ales în identificarea unor zeități locale tracice și dacice (probabil) cu Apollo. Autoritățile romane au „permis“ construirea acestui sanctuar într-un loc sacru (necropolă) al dacilor pentru a atrage populația autohtonă în procesul de romanizare al provinciei, fapt întîlnit și în alte părți ale Imperiului Roman.

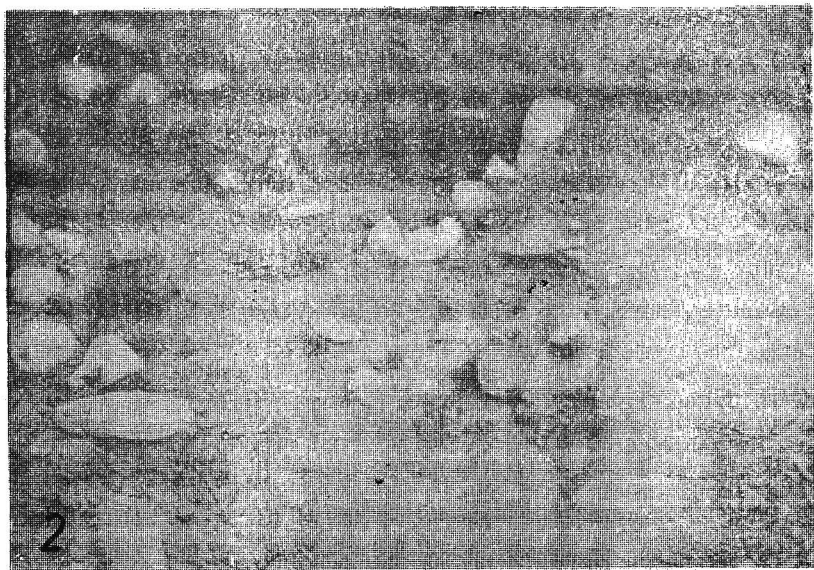
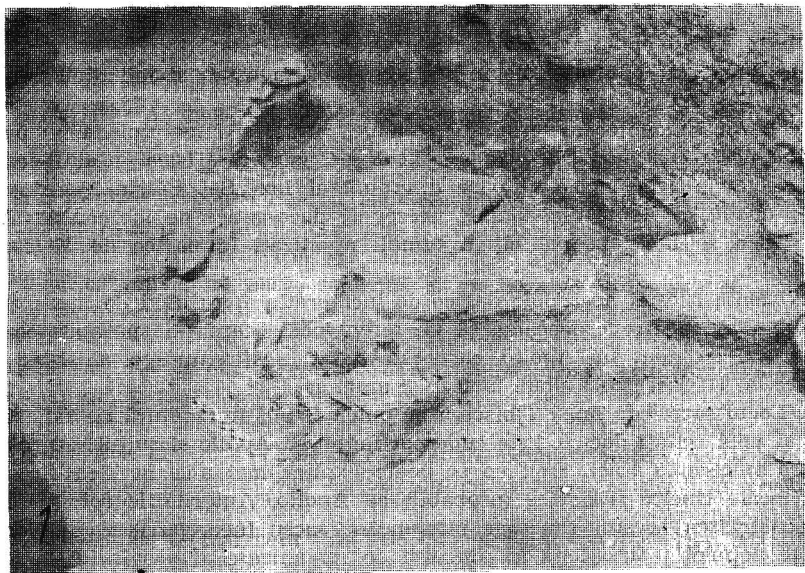
II. Pentru a șterge urmele locului sacru (necropolă) al dacilor autoritățile romane au distrus prin construirea sanctuarului locul sacru al dacilor.

Confirmarea primei sau celei de a doua ipoteze cu dovezi materiale concludente va fi dată de viitoarele cercetări arheologice din această zonă de confluență a Bistrei cu Timișul.

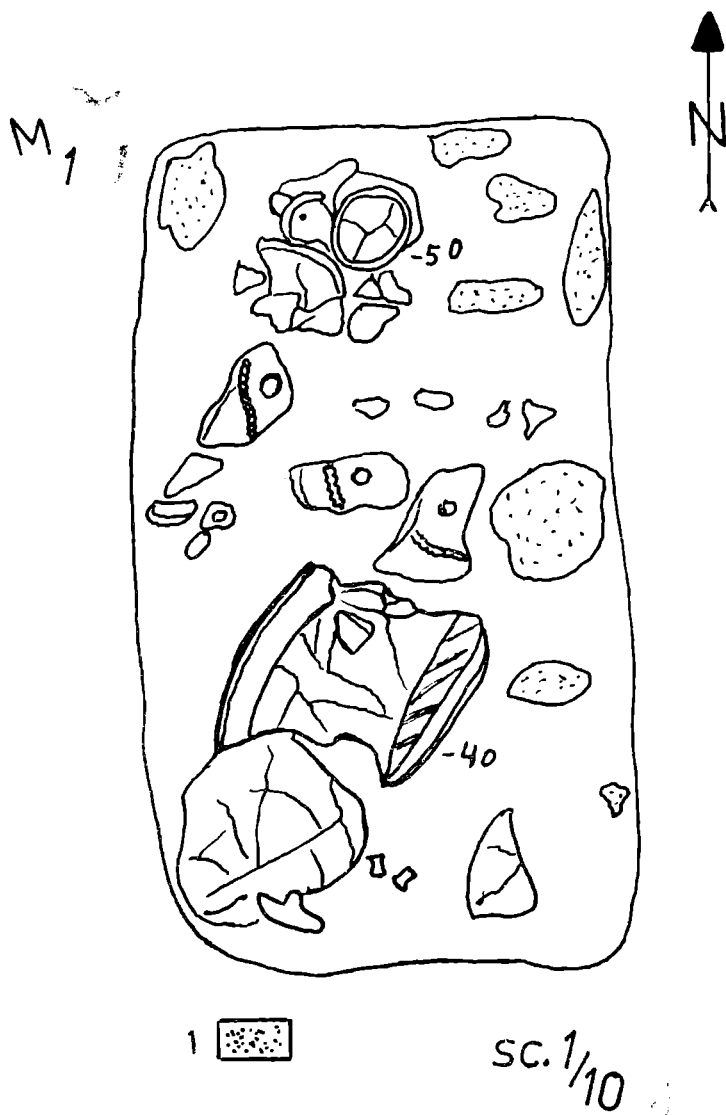
PETRU BONA — PETRU ROGOZEA

⁸ I. H. Crișan, în *Marisia*, VII, 1977, p. 67—84; idem, *Ceramica...*; E. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, 1983; Al. Vulpe, E. Popescu, în *Dacia*, N.S., XVI, 1972, p. 79; A. D. Alexandrescu, *Dacia*, N.S., XXIV, 1980, p. 19—126; N. Irimia, în *Pontica*, I, 1968, p. 193—234; G. Simion, în *Peuce*, II, 1971, p. 63—130; idem, în *Peuce*, VI, 1977, p. 49—72; V. Zirra, în *Dacia*, N.S., XXII, 1978, p. 125—141.

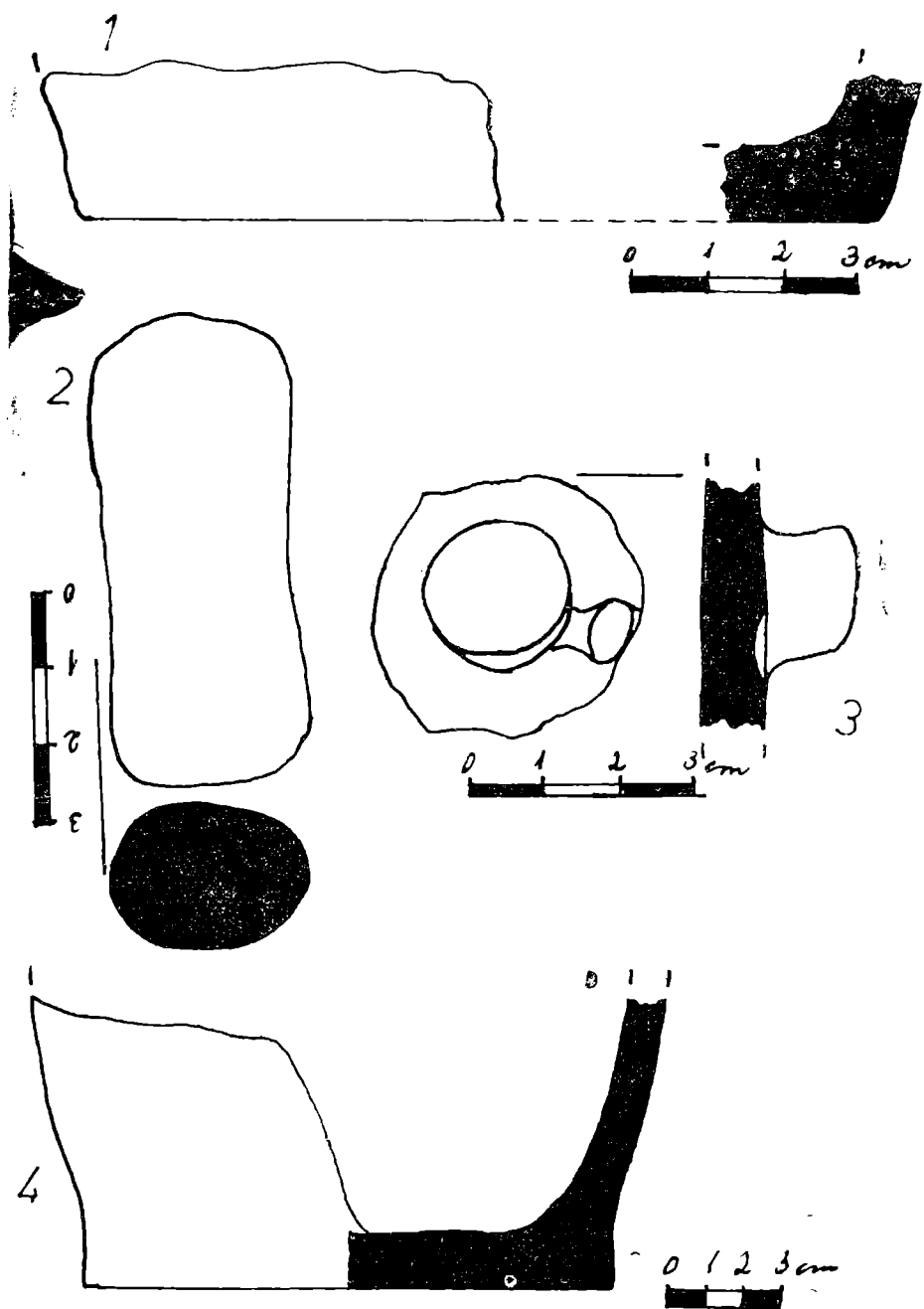
⁹ I. Piso, P. Rogozea, *Etn Apolloheiligtum in der Nähe von Tibiscum*, mss., cu bibliografia respectivă mai ales nota 41; G. Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, București, 1977, p. 183, 214, cu bibliografia respectivă; H. Danov, *Tracia antică*, București, 1976, p. 43, 203, 204; M. Bărbulescu, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1984.

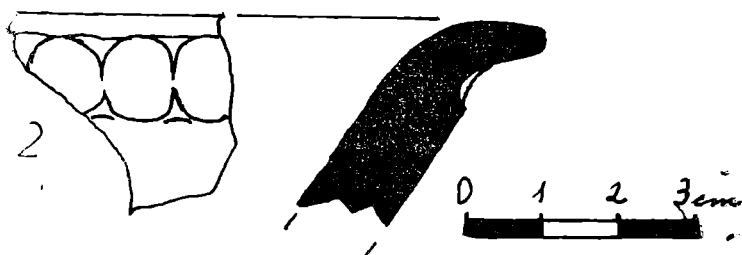
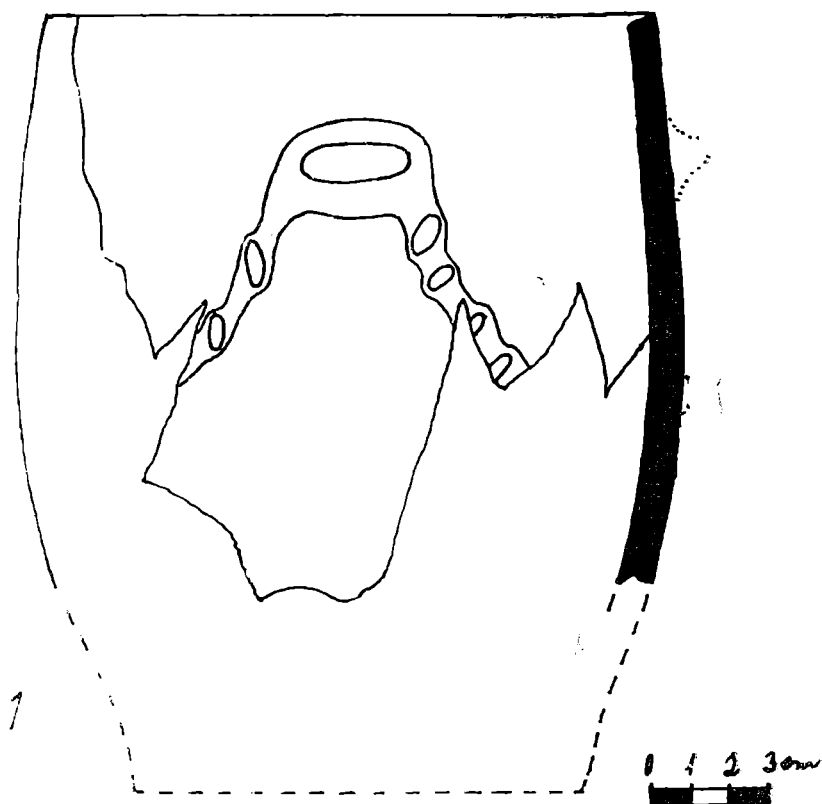
Pl. I — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — vederi ale gropii rituale

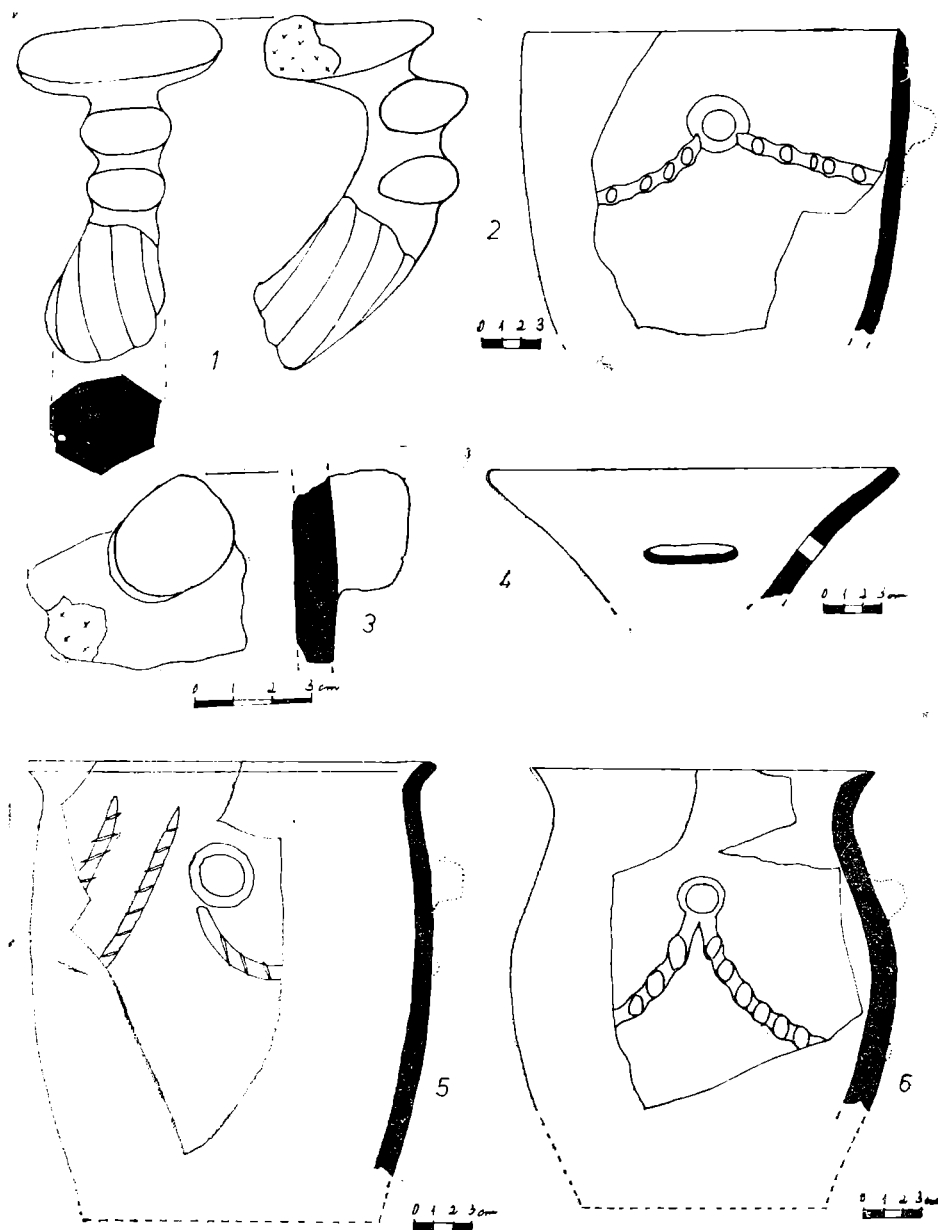
Pl. II — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — planul gropii rituale

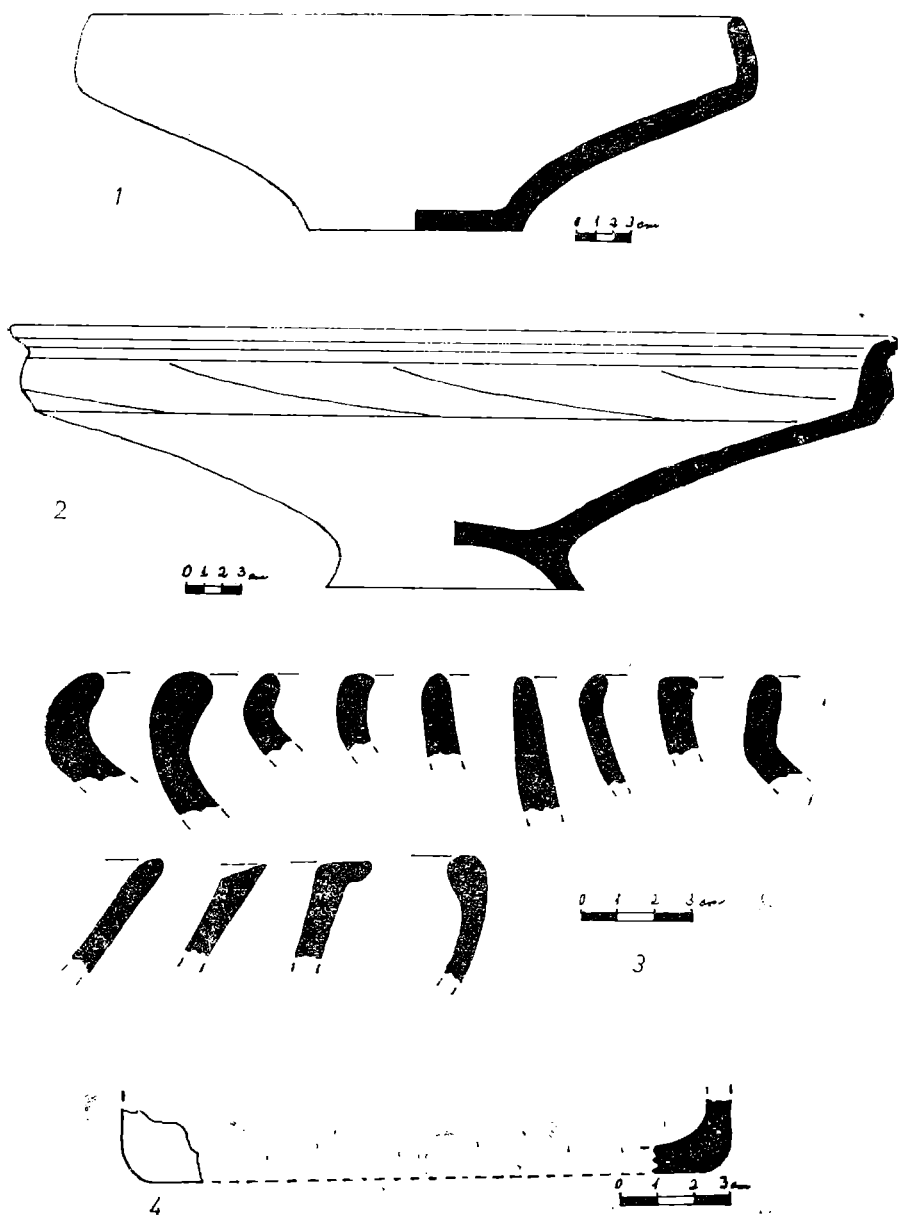
Pl. III — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

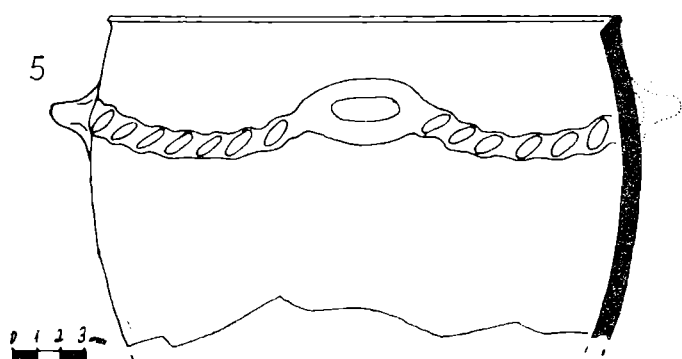
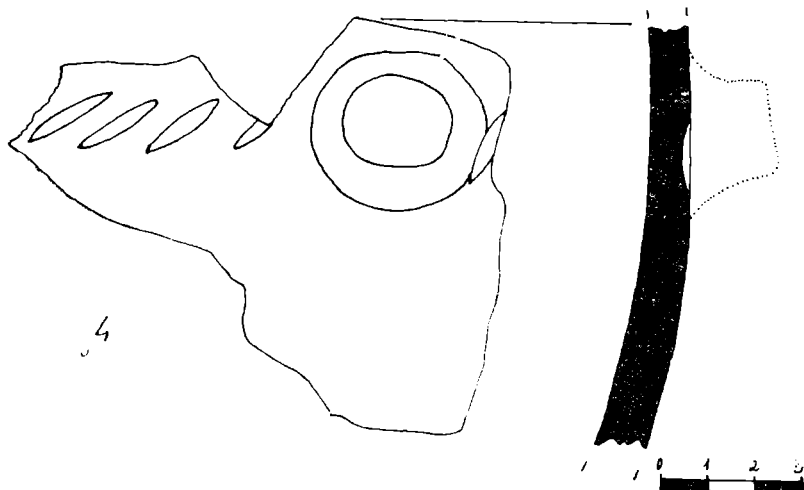
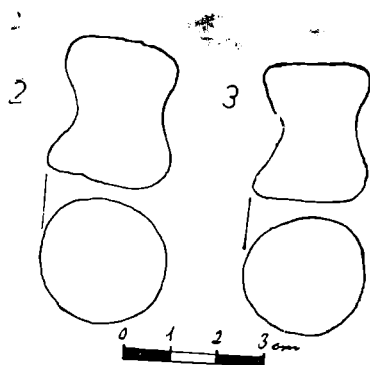
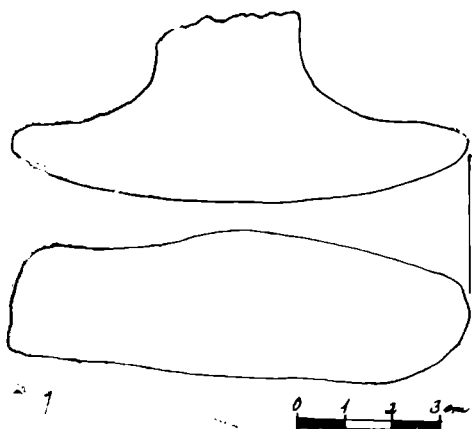
Pl. IV — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

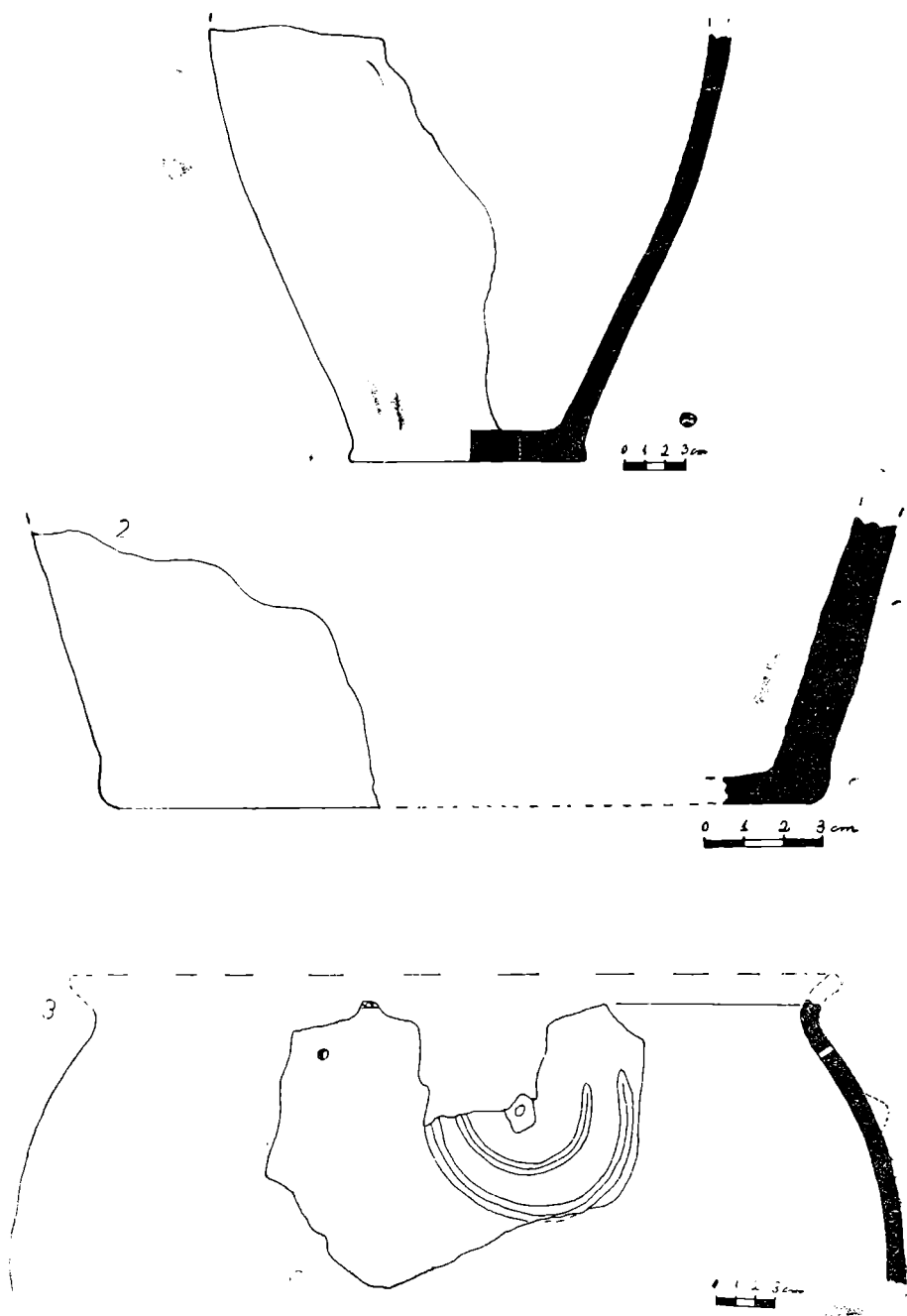
Pl. V — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

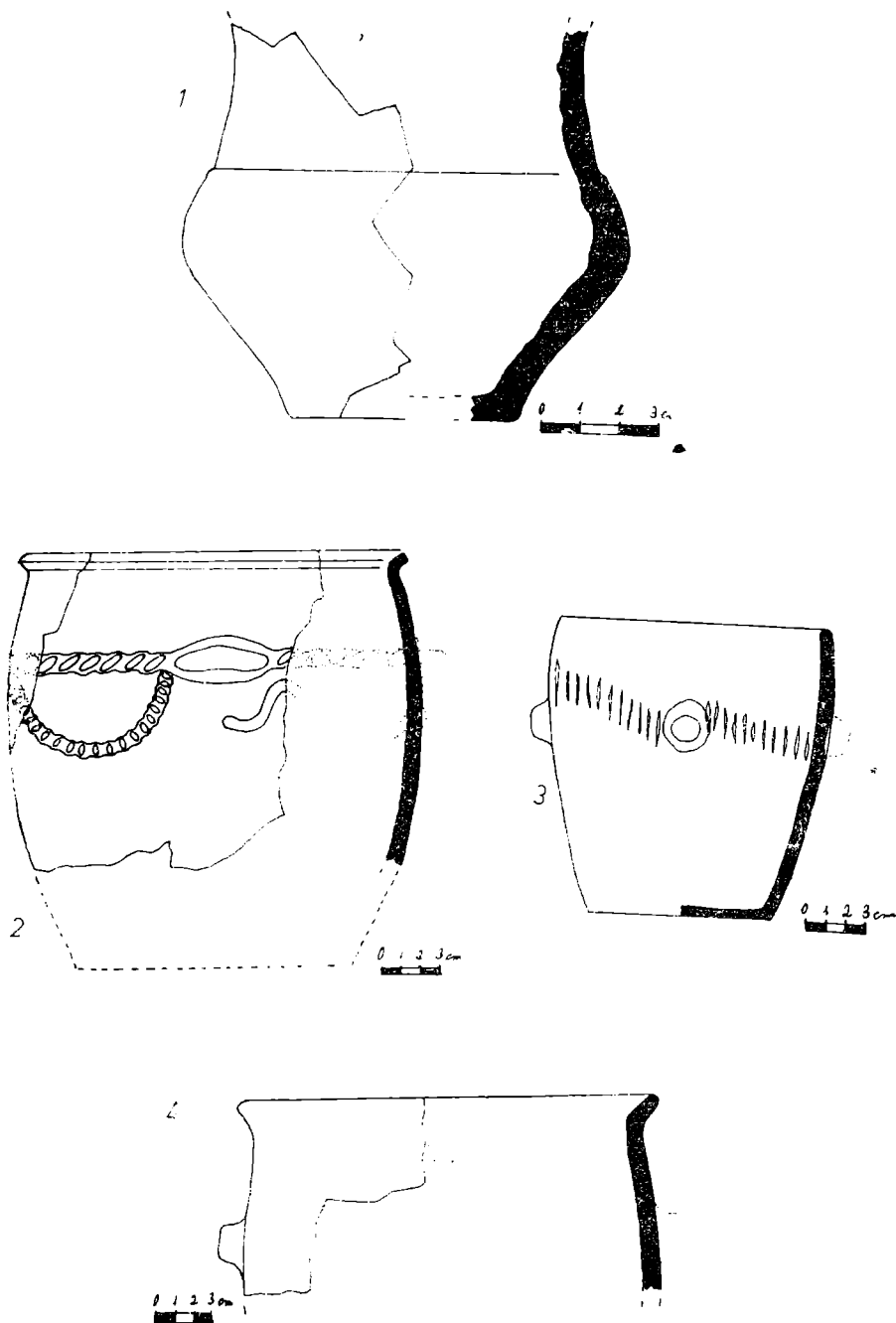
Pl. VI — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

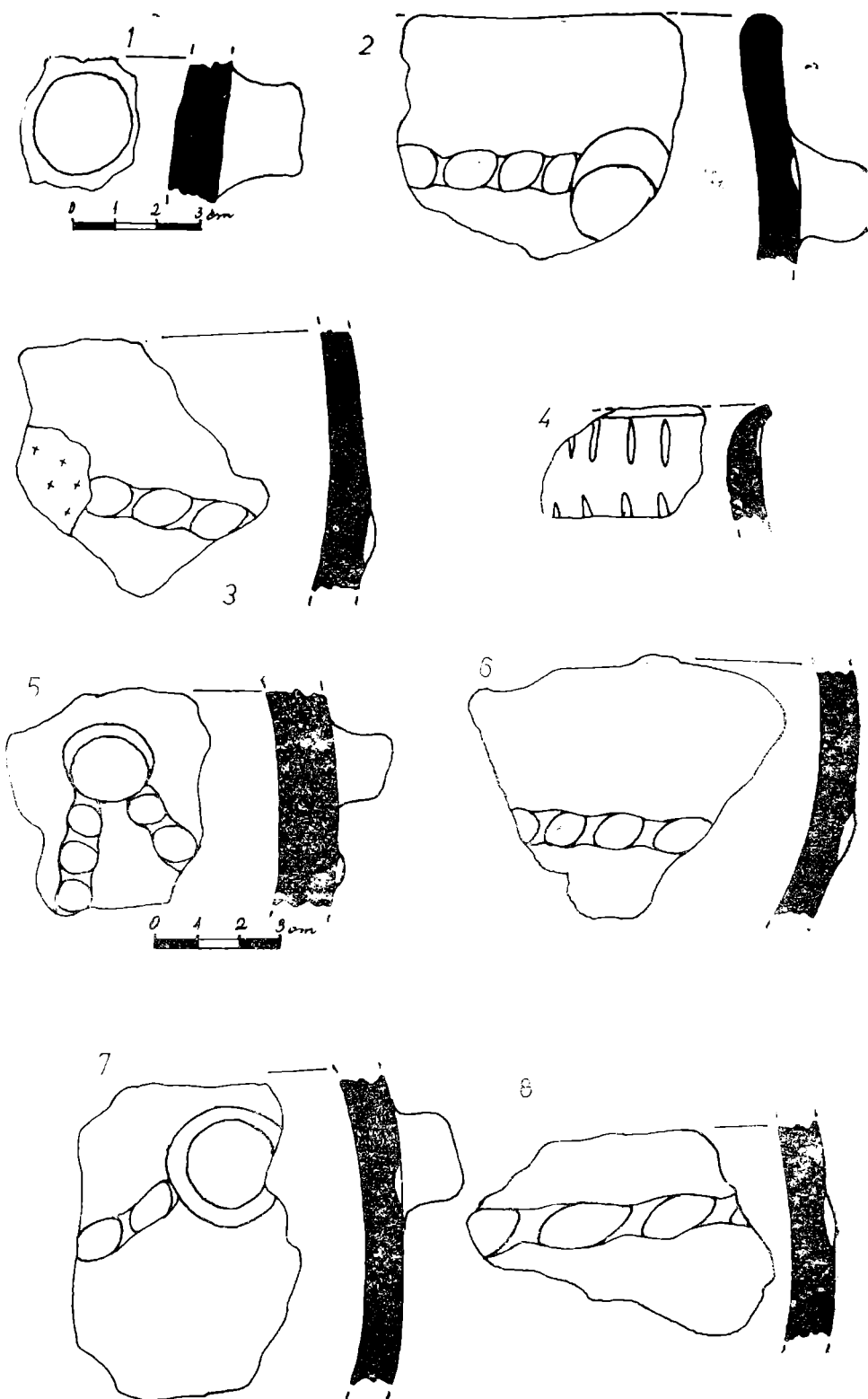
Pl. VII — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

Pl. VIII — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

Pl. IX — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

Pl X — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — 1—8 ceramică dacică; 4 ceramică Coțofeni